

บทที่ ๒

หลักศีล ๕ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในบทนี้มุ่งศึกษา เรื่องศีล ๕ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งได้กำหนดประเด็นของการศึกษาไว้ ๖ ประเด็น ได้แก่ (๑) ความหมายของศีล (๒) ลักษณะของศีล (๓) องค์ประกอบของศีล ๕ (๔) อานิสงส์ของการรักษาศีล (๕) โทษของการไม่รักษาศีล และ (๖) สรุปเรื่องศีล ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๒.๑ ความหมายของ คำว่า ศีล (Morality)

๒.๑.๑ ความหมายของศีลในพระไตรปิฎก

“ศีล” (Morality) ตามความหมายในพระสูตรต้นปิฎก ขุททกนิกาย จุฬนิเทศ ดังที่พระสารีบุตรได้กล่าวถึงคำว่า “ศีล” หมายถึง การปฏิบัติของภิกษุที่มีความสำรวมในโอวาทปาฏิโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจาระ และโคจรเห็นภัยในโทษทั้งหลายแม้มีประมาณเล็กน้อย สมาทานอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ความสำรวม ความระวัง ความไม่ก้าวล่วง ในสิกขาบททั้งหลาย ซึ่งหมายถึงการสำรวมกาย วาจา ใจ^๑ และในพระสูตรต้นปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทศ พระสารีบุตรก็ได้ให้ความหมายเอาไว้ว่า “อริศีลสิกขา” เป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยความสำรวมในปาฏิโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจาระและโคจร เห็นภัยในโทษทั้งหลาย แม้มีประมาณน้อย สมาทาน ศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ศีลชั้นทั้งหลาย ศีลชั้นใหญ่ ศีลเป็นที่ตั้ง เป็นเบื้องต้น เป็นเครื่องประพฤติ ความสำรวม เป็นความระวัง เป็นปากเป็นประธาน แห่งความถึงพร้อมแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย นี้เรียกว่า อริศีลสิกขา^๒

“ศีล” (Morality) ตามความหมาย ในพระสูตรต้นปิฎก ขุททกนิกาย พระสารีบุตรได้ให้ความหมายไว้ว่า ศีล คือ เจตนาเป็นศีล เจตสิกเป็นศีล ความสำรวมเป็นศีล ความไม่ก้าวล่วงเป็นศีล^๓

^๑ จุ.ปา. (ไทย) ๓๐/๕๒/๒๐.

^๒ จุ.ม. (ไทย) ๒๕/๔๖/๓๖.

^๓ จุ. ป. (ไทย) ๓๑/๘๕/๓๔.

“ศีล” (Morality) ตามความหมายใน คัมภีร์วิสุทธิมรรค หมายถึง “ธรรมทั้งหลายมีเจตนาเป็นต้น ของบุคคลผู้เว้นจากโทษมีปาณาติบาตก็ดี ของบุคคลผู้บำเพ็ญวัตรปฏิบัติก็ดีเป็นศีล”^๔

๒.๑.๒ ความหมายของศีลในเชิงวิชาการ

“ศีล” (Morality) ตามความหมายใน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ศีล” คือ ข้อปฏิบัติที่กำหนดการปฏิบัติทางกาย วาจาทางพระพุทธศาสนา เช่น ศีล ๕ ศีล ๘ ความประพฤติที่ดี^๕

“ศีล” (Morality) ตามความหมายใน พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ หมายถึง ความประพฤติดีทางกาย และวาจา หรือการรักษากายและวาจาให้เรียบร้อยให้ตั้งอยู่ในความดีงาม รักษาปรกติตามระเบียบวินัยให้ปรกติ มีการทำงานที่สะอาดปราศจากโทษเป็นความสุจริตทางกาย และวาจาและอาชีพ^๖

“ศีล” (Morality) วสัน อินทสระ ให้ความหมาย “ศีล” ตามคัมภีร์วิสุทธิมรรคว่า ศีล คือ เจตนาที่จะงดเว้นจากความชั่ว หรือทุจริต ท่านพุทธโฆสะนำเอาคำของพระสารีบุตรปฏิสัมภิทามรรคมาอธิบาย คือ เจตนา, เจตสิก, ความระวัง และการไม่ล่วงละเมิดข้อห้าม แล้วอธิบายว่า การงดเว้นจากกายทุจริต ๓ วจีทุจริต ๔ ชื่อว่า เจตนาศีล การงดเว้นจากมโนทุจริต ๓ ชื่อว่า เจตสิกศีล ความระวังหรือสังวร นั้นท่านแบ่งเป็น ๕ คือ

(๑) ปาฏิโมกข์สังวร หมายถึง การสำรวมระวังในสิกขาบทตามภูมิชั้นของตน เช่น ศีล ๕ เป็นศีล ปาฏิโมกข์ของอุบาสกอุบาสิกา เป็นต้น

(๒) สติสังวร ระวังกิดกันด้วยสติ

(๓) ขันติสังวร คือ ระวังกิดกันบาปด้วย ญาณ คือ ความรู้เท่าทัน

^๔ พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๖.

^๕ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๐๓.

^๖ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า ๒๕๒.

(๔) วิริยะสังวร ระวังกีดกันบาปด้วยความเพียรพยายาม เพื่อความเข้าใจเราพอ กำหนดได้ว่า ศีล คือ เจตนาจะงดเว้นจากความชั่วและกากรงดเว้นจากความชั่วอย่างคำว่า ศีลธรรม ศีล หมายถึง การเว้นชั่ว และธรรมหมายถึง การทำดี^๓

“ศีล” (Morality) ความหมายของ ศีล ๕ ประการ คือ เบญจ แปลว่า “๕” ศีลแปลว่า “ปกติ” ดังนั้น เบญจศีล จึงแปลว่า ปกติ ๕ อย่าง หรือแปลว่า ตัด ก็ได้ เพราะตัด จากความชั่ว หรือนุชยธรรมก็เรียก แปลว่า ธรรมสำหรับมนุษย์ ดังนั้น ศีล ๕ ประการนี้ ท่านเรียกว่า มนุชยธรรม แปลว่า ธรรมสำหรับมนุษย์ ธรรมทำให้คนเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ เป็นธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดมาเป็นมนุษย์ เพราะผู้ที่มาเกิดเป็นมนุษย์ได้นั้น ต้องเป็นผู้ที่สมบูรณ์ด้วย มนุชยธรรมนี้มาก่อน การเกิดมาเป็นมนุษย์เป็นเรื่องที่ยากแท้ ดังพระพุทธดำรัสว่า “กิจโณ มนุสสุสปฏิลาโก” การได้อัตภาพมาเป็นมนุษย์เป็นเรื่องยาก เมื่อเราได้อัตภาพเกิดมาเป็นมนุษย์ แล้วอย่างนี้ ไม่พยายามรักษาสภาพปกติไว้ ก็จะกลายเป็นผู้ทำลายความเป็นปกติของตนเองผู้ที่ล่วงละเมิดศีล จึงชื่อว่าเป็นผู้ทำลายมนุชยธรรม ผู้ที่ทำลายมนุชยธรรมชื่อว่าเป็นผู้ทำลาย ปกติของตนเอง^๔

๒.๒ ลักษณะของศีล ๕

“ศีล” (Morality) ลักษณะของศีล ๕ หมายถึง ความสำรวมทางกายวาจา หรือ แปลว่า ลักษณะความเป็นปกติ คือ การไม่ประพฤติดังกาย และวาจา เป็นความมีระเบียบ วินัย กฎเกณฑ์ ข้อบังคับสำหรับควบคุมประพฤติทางกายของคนในสังคมให้เรียบร้อยดีงาม เป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน จะได้อยู่ร่วมกันด้วยความสุขสบาย ไม่กระทบกระทั่งซึ่งกัน และกัน ให้ห่างจากความชั่วร้ายทั้งหลาย การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า ถ้าขาดระเบียบวินัย ต่างคนต่างทำตามอำเภอใจ ความขัดแย้ง และถกเถียงก็จะเกิดขึ้น ยิ่งมากคนก็ยิ่งมากเรื่อง ไม่มีความสุข การงานที่ทำก็จะเสียผล^๕ ศีล จึงมีฐานะเป็นวินัยสำหรับทุกคน เพื่อได้เข้าไปหาความดี

^๓ วสิน อินทสระ, สารคดีแห่งวิสุทธิมรรค, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ บรรณาการ, ๒๕๔๔), หน้า ๕-๖.

^๔ <http://www.sil5.net/index.asp?autherid=14&ContentID=10000024&title=%A1%D2%C3%C3%D1%A1%C9%D2%C8%D5%C5+5&btcol=False> เว็บไซต์ศีลห้า คือทเน็ด, [27 กุมภาพันธ์ 2555]

^๕ สุานวาทโณภิกขุ, มงคลชีวิตฉบับธรรมทายาท, (หนังสืออนุสรณ์งานฌาปนกิจคุณแม่ อาเตียง แซ่จิ้ว ๓ มิถุนายน ๒๕๓๓), หน้า ๗.

งามสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือ เป็นรากฐานของสมาธิ และปัญญา ดังนั้น^{๑๑} ลักษณะของศีล ๕ ก็คือ การประพฤติชอบที่เป็นกุศล คือการไม่ล่วงละเมิดทางกายวาจา มีดังต่อไปนี้ คือ

(๑) ปาณาติบาต เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของตน โดยไม่เบียดเบียนชีวิตร่างกายของผู้อื่นสัตว์อื่น แต่เป็นผู้มีใจประกอบด้วยเมตตากรุณา มีความรักความหวังดีต่อกันเป็นพื้นฐาน

(๒) อทินนาทานนา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ด้วยอาการแห่งการขโมย มีความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่เบียดเบียนทรัพย์สิน และไม่ละเมิดกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น ด้วยการลักขโมย เป็นต้น แต่เป็นการดำเนินชีวิตโดยสุจริตยุติธรรม หาเลี้ยงชีพโดยชอบ เรียกว่า สัมมาอาชีวะ

(๓) กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการประพฤติดีกาม ซึ่งเป็นความประพฤติ หรือการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นในทางคู่ครอง ไม่ละเมิดสิทธิ์ในบุคคลผู้เป็นที่รักของผู้อื่น รวมทั้งไม่ผิดประเวณีทางเพศ ไม่ประพฤตินอกใจ คู่ครองของตนเองมีใจมั่นคงในคู่ครองของตน สามารถควบคุมอารมณ์ในเรื่องเพศได้

(๔) มุสาวาทา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ คือ มีความประพฤติ หรือ การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาที่เป็นเท็จหลอกลวง อันเป็นสาเหตุตรอน หรือทำลายประโยชน์ของผู้อื่นแต่มีความซื่อสัตย์ มีสัจจะ รักษาสัจจะ พูดแต่คำจริง คำมีประโยชน์คำสมานฉันท์สามัคคี เป็นต้น

(๕) สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากของมึนเมา คือ สุราเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คือ ความประพฤติ หรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนตนเอง ด้วยการดื่ม การสูบ นิด สิ่งที่เป็นพิษให้โทษแก่ร่างกาย คือ เป็นยาเสพติดทุกประเภท อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทพลาดพลั้ง เกิดความมัวเมา เสียสติสัมปชัญญะ และทำให้เสียคุณภาพความเป็นคน แต่มีสติระวังตัวมิให้ติดสิ่งเสพติดเหล่านั้นๆ ทั้งสามารถควบคุมจิตใจ ควบคุมอารมณ์มิให้ตกเป็นทาสของสิ่งเสพติดทั้งหลายด้วย^{๑๒}

^{๑๑} พระเทพปริยัติเมธี, หลักการพัฒนาตน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ม.ป.ป), หน้า ๑๗.

^{๑๒} ไสว มาลาทอง, การศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครอง และประชาชนผู้สนใจทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๕-๑๑๒.

อนึ่ง “ศีล” (Morality) เป็นลักษณะที่ตั้งแห่งกุศลธรรม ซึ่งในเรื่องนี้เกิดขึ้นระหว่าง กษัตริย์ชาวโยนกพระนามว่า พระยามิลินท์ เป็นผู้มีความเคลือบแคลงสงสัยในเรื่องลักษณะ ของศีล และได้ปุจฉา เป็นการคร่ำครวญปัญหาธรรมกับพระอรหันต์นาคเสน ซึ่งพระนาคเสน ได้วิสัชนาอุปมาเรื่อง ศีล ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ไว้อย่างน่าสนใจ ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

- พญามิลินท์ คร่ำครวญพระนาคเสนว่า อันว่าศีลมีลักษณะอย่างไร
- พระนาคเสน ถวายพระพรว่า อันว่าศีลมีลักษณะเป็นที่ตั้งแห่งกุศลธรรมทั้งปวง นี่แหละศีลนั้นประเสริฐใหญ่หลวง เป็นที่ตั้งแห่งกุศลธรรมทั้งปวง คือ อินทรีย์ ๕, พละ ๕, โพชฌงค์ ๗, สติปัฏฐาน ๔, สัมมปธาน ๔, อิทธิบาท ๔, ฌาน ๔, วิโมกข์ธรรม ๘, สมาธิ ๑, สมาบัติ ๘, ประการ
- วิสัชนาอีก กล่าวคือ เปรียบปานจุฬาริษฏคาม พืชคาม คือ พืชอันแรงงอกขึ้น และภูตคาม ได้แก่ ต้นไม้ใบหญ้าอันเทวดาสังสถิต ได้อาศัยแผ่นดินแล้วงอกงามจำเริญแตก หน่อ กอ กิ่งก้าน ผลิ ดอก ออกผล ต้น ลำ ที่มีอุปมาฉันนั้น เปรียบพระโยคาวจร ก็ต้องอาศัยซึ่ง พระปาฏิโมกข์สังวรวิสุทธิศีลนั้นยังอินทรีย์ กล่าวคือ สัทธินทรีย์ ๑ วิริยินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑ สมาชินทรีย์ ๑ ปัญญินทรีย์ ๑ ให้จำเริญไปมีอุปไปมย เหมือนต้นไม้ใบหญ้า พืชลดาวัลย์ อังงอก รำไป อาศัยแผ่นดิน
- อีกประการหนึ่ง เปรียบปานบุคคลทั้งหลายอันกระทำการกสิกรรมไถ่การนา การค้าล่อค้าเกวียน การสกลมารค เป็นการบคดขาย ไปทั้งพืชปฐพี ก็อาศัยแผ่นดินฉันใด ศีลก็ เป็นที่ตั้งแห่งกุศลธรรม เมื่อโยคาวจรสถิตในปาฏิโมกข์สังวรศีลนั้น ก็ยังปัญจอินทรีย์ ๕ ประการนี้ มีอินทรีย์แห่ง ศรัทธา เป็นต้น คือให้มีศรัทธา เป็นใหญ่ จำเริญได้ มีอุปมาอุปไมย จุฬบุคคลทั้งหลายอาศัยแผ่นดินจะนี้
- อีกประการหนึ่ง บุคคลมีวิชาการเล่นเต็น โลดรอดบ่วง และวิชาบังเลือนนั้น ย่อม ขุดดิน แผ่นดิน หิน กรวด หล็ก ต่อ ให้ราบรื่น กระทำพื้นภูมิภาคให้เสมอเป็นอันดี อาศัยพื้น แผ่นดิน เป็นที่ตั้ง จึงได้แสดงวิชาฉันใด พระโยคาวจรเจ้า ตั้งอยู่ในพระปาฏิโมกข์สังวรศีล อาศัยศีลนั้น ก็ยังปัญจอินทรีย์ ๕ กล่าวคือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาชินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ให้จำเริญขึ้นเปรียบดุจพื้นแผ่นดินอันเป็นที่ตั้งเหมือนพวกรอดบ่วงหกดะเมนเต็น รอดบ่วงจะนั้น

- อีกประการหนึ่ง ศิลเปรียบจุ วัตถุที่สร้างพระนครราชธานี จึงถางที่ให้เตียน นำเสี้ยนหนาม หลักตอ ตัดโคนให้ราบ ปราบพื้นให้ราบดีแล้วจึงกระทำเป็นราชธานีนครนั้นใด พระโยคาวจร ก็รักษาศีลสังวรให้บริสุทธิ์ ผ่องใสเป็นอันดี ยังอินทรีย์ ๕ กล่าวคือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ให้จำเจริญอันดีเหมือนวัตถุที่สร้างพระนครนั้น

- อีกประการหนึ่ง โยคาวจรองค์ อันจะเข้าสู่พิชัยสงคราม รบพุ่งฆ่าฟันซึ่งปัจฉามิตร อันมากย่อมหาที่ชัฏภูมิอันดี กระทำพื้นปฐพีให้ราบปราบให้ดี ที่จะตั้งค่ายคู ครั้นศัตรูมา โยชานั้นก็รบชนะมีชัย ฉะนั้น พระโยคาวจรก็อาศัยศีลสังวรเป็นที่ตั้งยังอินทรีย์ ๕ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ให้บังเกิดเจริญในบวรสันดาน เปรียบปราบจุ ทหารโยคาวจรก็กระทำที่ชัฏภูมิก่อนจึงมีชัยชนะฉะนั้น^{๑๒}

- สมดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะถึงทำ ด้วยกำลังที่บุคคลทำอยู่ใด งานทั้งหมดนั้นคนอาศัย แผ่นดิน ยืนอยู่บนแผ่นดินจึงทำได้ แม้ฉันใด พืชคาม และภูตคามชนิดใดชนิดหนึ่ง ที่เจริญงอกงามใหญ่โต... ทั้งหมดนั้นอาศัยแผ่นดิน ตั้งอยู่บนแผ่นดิน จึงถึงความเจริญงอกงามใหญ่โต... แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญ... เพิ่มพูนอริยมรรคมีองค์ ๘ ฉะนั้นเหมือนกัน... ย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบูรณ์ ในธรรมทั้งหลาย”^{๑๓}

ส่วนในคัมภีร์วิมุตติมรรค ได้กล่าวถึงลักษณะของศีลว่า อะไรเป็นลักษณะของศีล คือ การละความเสื่อมคุณค่าด้วยความมีคุณค่า ความด้อยคุณค่าคืออะไร คือ การละเมิดศีลซึ่งมี ๓ ประการ คือ การละเมิดปาฏิโมกขสังวร การละเมิดปัจจัยสันนิสติดศีล และการละเมิดอินทรีย์สังวรศีล การละเมิดปาฏิโมกขสังวรคืออะไร คือ ความสังวรศีล คือ อะไร คือ ความเสื่อมศรัทธาในพระตถาคตเนื่องจากอหิริกะ (ไม่ละอายใจ) และอโนตตปปะ (ไม่เกรงกลัวบาป) การละเมิดปัจจัยสันนิสติดศีลคืออะไร เมื่อชีวิตของบุคคลมุ่งปรนเปรอร่างกาย เขาสูญเสียความสันโดษ (ความพอใจในปัจจัยตามมีตามได้) การละเมิดอินทรีย์สังวรคืออะไร คือ

^{๑๒} วัดจักรวรรดิราชาวาสวรมหาวิหาร,ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระพุทฺธิวงศาภินิ (บุญมา ฑิปรหม.), คัมภีร์มิลินทปัญหา ไทย-บาลี, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๕๒-๕๔.

^{๑๓} ส. ม. (ไทย) ๑๕/๑๔๕/๗๘-๗๙.

การละเลยโยนิมนสิการเพราะไม่สำรวจอินทรีย์ทั้ง ๖ ประการ ดังนั้น การละเมิดศีลทั้งสามอย่างนี้สร้างความเสื่อมคุณค่า นี้เรียกว่า ลักษณะของศีล^{๔๔}

สรุปลักษณะศีล “ศีล” เป็นคำสอนเพื่อความประพฤติดังงาม เป็นการหาเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์ปราศจากมิจลาชีพ เพื่อมุ่งเน้นให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้น ศีลจะมีก็อย่างก็ตาม แต่ลักษณะของศีลก็คือทรงไว้ซึ่งกุศลธรรมเป็นลักษณะ เป็นปกติทางกายวาจา ไม่ละเมิดทุจริต แต่ให้เป็นสุจริตพ้นจากความชั่วทั้งปวงเป็นลักษณะ

๒.๓ องค์ประกอบของศีล ๕

มนุษย์ทุกคนในโลกล้วนแต่ต้องการความสุข ไม่ต้องการความทุกข์ คือ รักสุขเกลียดทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น แต่การดำเนินชีวิตไปสู่เป้าหมายที่ต้องการนั้น คนทั้งหลายมีวิธีการดำเนินชีวิต ไปตามแนวหรือวิถีทางที่ตนคิดเห็นว่าถูกต้อง บางคนดำเนินชีวิตด้วยการเบียดเบียนตน คือ การทำตนให้ลำบากเดือดร้อนด้วยการกระทำของตน เช่น การดื่มน้ำเมา และเสพสิ่งเสพติด ให้โทษ เป็นต้น บางคนดำเนินชีวิตคนอื่นหรือสัตว์อื่นให้เดือดร้อน ลำบาก เช่น ลักขโมย นื้อโกง ปล้นเขาเลี้ยงชีพ เป็นต้น หรือหากินด้วยการเบียดเบียนคนอื่น สัตว์อื่น บางคนดำเนินชีวิตด้วยการเบียดเบียนทั้งตนเอง และผู้อื่น การดำเนินชีวิตประเภทนี้ ทางพระพุทธศาสนาถือว่า เป็นการดำเนินชีวิตที่ไม่ประเสริฐ เพราะเป็นการกระทำตน และสังคมส่วนรวมให้เดือดร้อน ส่วนการดำเนินชีวิตด้วยการไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น โดยดำเนินชีวิตไปตามหลักศีลธรรมที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนไว้ เชื่อว่าการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ เพราะเป็นไปเพื่อทำตนเอง และสังคมให้สงบสุข^{๔๕} ดังนั้น ในการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาก็คือ การยึดหลักของมนุษย์ธรรมให้มั่นคง คือ ศีล ๕ หรือ เรียกว่า เบญจศีล หมายถึง เจตนา หรือความตั้งใจงดเว้นจากความชั่วทั้งปวง วาจา เรียกกันโดยทั่วไปว่า ศีล ๕

^{๔๔} พระอุปติสสเถระ รัตน, พระเทพโสภณ (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต) และคณะ แปลจากฉบับภาษาอังกฤษ ของเพราะเอฮารา พระโสมเถระ และพระเขมินทเถระ, วิมุตติมรรค, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๘), หน้าที่ ๘.

^{๔๕} พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), การพัฒนาจิต, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ สภาการศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยพระพุทธศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๑๗.

เรียกตามบทบัญญัติว่า “สิกขาบท ๕”^{๑๖} ซึ่งมีองค์ประกอบของศีล ๕ ประการ แต่ละข้อมีด้วยกันดังต่อไปนี้ คือ

(๑) ปาณาติบาต ศีลข้อที่ ๑ มีองค์ประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ คือ ๑. สัตว์นั้นมีชีวิต ๒. รู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิต ๓. มีจิตคิดจะฆ่า ๔. ทำความเพียรเพื่อให้ตาย ๕. สัตว์ตายลงเพราะความเพียรนั้น^{๑๗}

(๒) อทินนาทาน ศีลข้อที่ ๒ มีองค์ประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ คือ ๑. วัตถุสิ่งของนั้นมีเจ้าของ ๒. รู้ว่าวัตถุสิ่งของนั้นมีเจ้าของ ๓. มีจิตคิดจะลักทรัพย์ ๔. ทำความเพียร เพื่อลักทรัพย์นั้น ๕. ได้สิ่งของนั้น มาด้วยความเพียรนั้น^{๑๘}

(๓) กาเมสุมิฉาจารา ศีลข้อที่ ๓ มีองค์ประกอบด้วยองค์ ๔ ประการ คือ ๑. วัตถุที่ไม่ควรเกี่ยวข้อง ๒. จิตคิดจะเสพในวัตถุนั้น ๓. ความพยายามเสพเมถุน ๔. มีความพอใจในการประกอบมรรค ซึ่งกันและกัน^{๑๙}

(๔) มุสาวาทา ศีลข้อที่ ๔ มีองค์ประกอบด้วยองค์ ๔ ประการ คือ ๑. สิ่งของหรือเรื่องราวที่ไม่เป็นจริง ๒. จิตคิดจะมุสา ๓. ความเพียรเพื่อมุสา ๔. คนอื่นเชื่อตามความที่มุสานั้น^{๒๐}

(๕) สุราเมรัย ศีลข้อที่ ๕ มีองค์ประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ คือ ๑. ของที่ทำให้เมา มีสุราเป็นต้น ๒. มีจิตคิดที่จะดื่ม ๓. พยายามที่จะดื่ม ๔. ดื่มให้ไหลล้นล้นตกลงไป^{๒๑}

จึงกล่าวได้ว่า “เบญจศีล” ถือว่าเป็นข้อห้าม ดังกล่าวมานั้น จะบริสุทธิ์อยู่ได้ หรือมนุษย์จะปฏิบัติตามได้ ก็ต้องมีธรรมอื่นคอยระคับระคอง หรือคอยกระตุ้นเตือนใจของ

^{๑๖} ไสว มาลาทอง, การศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครองและประชาชนผู้สนใจทั่วไป, หน้า ๑๑๕.

^{๑๗} มหามงกุฎราชวิทยาลัย, มงคลสูตรปิณี แปล เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มหามงกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๕๓.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔,

^{๑๙} อ้างแล้ว,

^{๒๐} อ้างแล้ว,

^{๒๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗๒.

มนุษย์ให้คงไว้กับนั้นๆ ผู้มีธรรมข้อนั้นๆ ประจำใจ จะสามารถรักษาเบญจศีลอยู่ได้ตลอดเวลา ธรรม ดังกล่าวนี้นี้เรียกว่า เบญจธรรม ได้แก่ ธรรมอันดังาม ๕ ประการ^{๒๒}

คำว่า “เบญจธรรม” (ปัญจ+ธมม) หรือ เบญจกัลยาณธรรม ได้แก่ ธรรม ๕, ธรรมอันดังาม ๕ อย่าง, คุณธรรม ๕ ประการ คู่กับเบญจศีล เป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีล ผู้รักษาเบญจศีลควรมีไว้ประจำใจ ได้แก่

(๑) เมตตา และกรุณา คือ ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุขความเจริญ และความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์คู่กับศีล ข้อที่ ๑

(๒) สัมมาอาชีวะ คือ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต คู่กับศีล ข้อที่ ๒

(๓) กามสังวร คือ ความสังวรในกาม, ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงไหลในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส คู่กับศีล ข้อที่ ๓

(๔) สัจจะ คือ ความสัตย์ความซื่อตรง คู่กับศีล ข้อที่ ๔

(๕) สติสัมปชัญญะ คือ การระลึกได้ และรู้ตัวอยู่เสมอ คือ ฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยังคิด รู้สึกรู้ตัวเสมอว่า สิ่งใดควรทำ และไม่ควรถ้าระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท คู่กับศีล ข้อที่ ๕^{๒๓}

ตามที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า เบญจศีล ถือว่าเป็นข้อห้าม ศีลจะบริสุทธิ์อยู่ได้ก็ต้องอาศัย เบญจธรรม คอยประคับประคองคอยกระตุ้นเตือนจิตใจเป็นสำคัญ เป็นธรรมที่ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ต้องเป็นไปร่วมกัน เพราะศีลธรรมเป็นของคู่กัน บุคคลจะถือศีลอยู่ได้ ก็ต้องอาศัยเบญจธรรม คือ ความมีเมตตากรุณา มีหิริโอตตปปะ อยู่ในจิตใจเป็นเบื้องต้น ในทางตรงกันข้าม บุคคลจะมีเบญจธรรมอยู่ได้ ก็ต้องอาศัย เบญจศีล จึงจะสามารถรักษาศีลได้อย่างบริสุทธิ์ เพราะธรรมทั้งสองนี้เป็นไปร่วมกันไม่สามารถแยกจากกันได้ จึงจะสามารถรักษาความบริสุทธิ์ไว้ได้ การอยู่ร่วมกันในสังคมก็ต้องอาศัย เบญจศีล เบญจธรรม สังคมก็จะน่าอยู่และจะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีสันติสุข

^{๒๒} ไสว มาลาทอง, การศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครองและประชาชนผู้สนใจทั่วไป, หน้า ๑๑๖.

^{๒๓} ที. ปา. (บาลี) ๑๑/๒๘๖/๒๔๖, อ. ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๗๒/๒๒๗

๒.๔ อานิสงส์ของการรักษาศีล ๕

ตามหลักของพระพุทธศาสนา “ศีล” (Morality) คือ การควบคุมรักษาอาการที่แสดงออกทางกาย ทางวาจาให้เป็นปกติเรียบร้อย ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเอง และสังคมส่วนรวม คือ ไม่ทำตัวเป็นพิษเป็นภัยต่อสังคม และสิ่งแวดล้อม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นคนมีศีลธรรม หรือมนุษยธรรม มีธรรมคุณเป็นสมบัติ มีความสมบูรณ์แห่งศีล คือ ความไม่ล่วงละเมิดทางกาย ความไม่ล่วงละเมิดทางวาจา ความไม่ล่วงละเมิดทางกาย และวาจา นี้เรียกว่าความสมบูรณ์แห่งศีล ศีลสังวรแม้ทั้งหมดก็เรียกว่า ความสมบูรณ์แห่งศีล^{๒๔} ศีลนั้นจึงมีคุณเป็นอันมาก มีความไม่เดือดร้อน เป็นอานิสงส์ ศีลมีความไม่เดือดร้อนเป็นผล^{๒๕} ย่อมประสบความสำเร็จ ยืนใจ เหมือนบุรุษสตรีชำระสเนหานกายเรียบร้อยแล้ว ได้นั่งพัก ณ รมโพธิ์ใหญ่ย่อมเยือกเย็นฉ่ำใจก็ฉ่ำนั้น^{๒๖}

(๑) อานิสงส์ของการรักษาศีลข้อที่ ๑ คือ (การไม่ทำปาณาติบาต) ย่อมได้รับอานิสงส์ถึง ๒๓ ประการ มีอานิสงส์ ล้วนแต่นำพอใจ ล้วนแต่ทำให้สุขใจ มีดังต่อไปนี้ คือ ๑) บริบูรณ์ด้วยอวัยวะ คือ ไม่พิการพิการ ๒) มีกายสูง และสมส่วน ๓) สมบูรณ์ด้วยความคล่องแคล่ว ๔) เป็นผู้มั่งคั่งประคองฐานด้วยดี ๕) เป็นผู้สดใสรุ่งเรือง ๖) เป็นคนสะอาด ๗) เป็นคนอ่อนโยน ๘) เป็นคนมีความสุข ๙) เป็นคนแก่กล้า ๑๐) เป็นคนมีกำลังมาก ๑๑) มีถ้อยคำสละสลวยเพราะพรึง ๑๒) มีบริวารมิได้พลัดพรากจากตน ๑๓) เป็นคนไม่สะดุ้งตกใจกลัว ๑๔) ข้ำศึกศัตรูทำร้ายมิได้ ๑๕) ไม่ตายด้วยความเพียรของผู้อื่น ๑๖) มีบริวารหาที่สุดมิได้ ๑๗) รูปสวย ๑๘) ทรวดทรงสมส่วน ๑๙) ป่วยไข้น้อย ๒๐) ไม่มีเรื่องเสียใจ ๒๑) เป็นที่รักของชาวโลก ๒๒) ไม่พลัดพรากจากสิ่งที่รัก ๒๓) มีอายุยืน

(๒) อานิสงส์ผู้รักษาศีลข้อที่ ๒ คือ (อทินนาทาน) ผู้รักษาย่อมได้รับอานิสงส์ถึง ๑๑ ประการ คือ ๑) มีทรัพย์มาก ๒) มีทรัพย์ได้ง่าย ๓) ได้โภคทรัพย์ไม่สิ้นสุด ๔) โภคทรัพย์ที่ยังไม่ได้ก็ย่อมได้ ๕) โภคทรัพย์ที่ได้ไว้แล้วก็ยังยืน ๖) หาสิ่งที่ปรารถนาได้อย่างรวดเร็ว ๗) สมบัติปราศจากภัยพิบัติต่างๆ ๘) หาทรัพย์ได้โดยไม่ถูกแบ่ง ๙) ได้โลกุตระทรัพย์ ๑๐) ไม่เคยรู้ ไม่เคยได้ยินคำว่าไม่มี ๑๑) อยู่ที่ไหนก็เป็นสุข

^{๒๔} อภ. สจ. (ไทย) ๓๔/๑๓๗๐/๓๔๑.

^{๒๕} สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาภุมหาเถระ), วิสุทธิมรรค, หน้า ๑๐.

^{๒๖} วสิน อินทสระ, สาระสำคัญแห่งวิสุทธิมรรค, หน้า ๖.

(๓) อานิสงส์ผู้รักษาศีลข้อ ๓ คือ (ไม่ทำชู้กับคู่ครองของผู้อื่น) ได้รับอานิสงส์ผลถึง ๒๐ประการ คือ ๑) ไม่มีข้าศึกศัตรู ๒) เป็นที่รักแห่งชนทั่วไป ๓) หาเครื่องอุปโภค บริโภคได้ง่าย ๔) หลับก็เป็นสุข ๕) ตื่นก็เป็นสุข ๖) พันภัยในอบาย ๗) ไม่ต้องเกิดเป็นหญิงหรือกะเทยอีก ๘) ไม่โกรธง่าย ๙) ทำอะไรก็ทำได้ โดยเรียบร้อย ๑๐)ทำอะไรก็ทำโดยเปิดเผย ๑๑) คอไม่ตก คือ มีสง่า ๑๒) หน้าไม่ก้ม คือ มีอำนาจ ๑๓) มีแต่เพื่อนรัก ๑๔) มีอินทรี ๕ บริบูรณ์ ๑๕) มีลักษณะบริบูรณ์ ๑๖) ไม่มีใครรังเกียจ ๑๗) ไม่ต้องเหน็ดเหนื่อย หากินง่าย ๑๘) อยู่ที่ไหนก็เป็นสุข ๑๙) ไม่ต้องกลัวภัยจากใคร ๒๐) ไม่ค่อยพลัดพรากจากของที่รัก

(๔) อานิสงส์ ผู้รักษาศีลข้อที่ ๔ คือ (เว้นจากการพูดปด พูดหลอกลวง ปลิ้นปล้อน) ย่อมได้รับอานิสงส์ ๑๔ ประการ คือ ๑) มีอินทรี ๕ ผ่องใส ๒) มีวาจาไพเราะสละสลวย ๓) มีไรฟันอันเสมอชิด บริสุทธิ์ ๔) ไม่อ้วนเกินไป ๕) ไม่ผอมเกินไป ๖) ไม่ดำเกินไป ๗) ได้แต่สัมผัสอันเป็นสุข ๘) ไม่สูงเกินไป ๙) ปากหอมเหมือนดอกบัว ๑๐) มีบริวารล้วนแต่ขยันขันแข็ง ๑๑) มีถ้อยคำที่บุคคลเชื่อได้ ๑๒) ลิ้นแดงอ่อนเป็นกลีบดอกบัว ๑๓) ใจไม่ฟุ้งซ่าน ๑๔) ไม่เป็นอ่างไม่เป็นไ้

(๕) อานิสงส์ผู้รักษาศีล ๕ คือ (เว้นจากการเสพสุราเมรัย สารเสพติดทุกชนิด) ย่อมได้รับอานิสงส์ ๓๕ ประการ คือ ๑) รู้กิจอดีต อนาคต ปัจจุบันได้รวดเร็ว ๒) มีสติตั้งมั่นทุกเมื่อ ๓) ไม่เป็นบ้า ๔) มีความรู้มาก ๕) ไม่หวั่นไหว ๖) ไม่งุนงง ไม่เซอะ ๗) ไม่เป็นบ้าใบ้ ๘) ไม่มัวเมา ๙) ไม่ประมาท ๑๐) ไม่หลงใหล ๑๑) ไม่หวาดสะดุ้งกลัว ๑๒) ไม่มีความรำคาญ ๑๓) ไม่มีใครริษยา ๑๔) มีความขวนขวายน้อย ๑๕) มีแต่ความสุข ๑๖) มีแต่คนนับถือยำเกรง ๑๗) พูดแต่คำสัตย์ ๑๘) ไม่ส่อเสียดใคร ไม่มีใครส่อเสียด ๑๙) ไม่พูดหยาบ ใครไม่พูดหยาบด้วย ๒๐) ไม่พูดเล่นโพรยประโยชน์ ๒๑) ไม่เกียจคร้านทุกคืนวัน ๒๒) มีความกตัญญู ๒๓) มีกตเวที ๒๔) ไม่ตระหนี่ ๒๕) รู้เฉลี่ยเจือจาน ๒๖) มีศิลบริสุทธิ ๒๗) ซื่อตรง ๒๘) ไม่โกรธใคร ๒๙) มีใจละอายแก่บาป ๓๐) รู้จักกลัวบาป ๓๑) มีความเห็นถูกทาง ๓๒) มีปัญญามาก ๓๓) ปัญญารสอันเกิดแต่ธรรม ๓๔) เป็นปราชญ์ มีญาณคติ ๓๕) ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์^{๒๗}

อนึ่งในวิมุตติมรรคกล่าวว่า ศีลมีอานิสงส์อย่างไร “ศีล” มีวิปัสสนาเป็นอานิสงส์ ซึ่งวิมุตติมรรคได้อธิบายตามพุทธองค์ว่า “พระอานนท” ศีลที่เป็นกุศลมีวิปัสสนาเป็น

^{๒๗}<http://www.sil5.net/index.asp?autherid=14&ContentID=10000024&title=%A1%D2%C3%C3%D1%A1%C9%D2%C8%D5%C5+5&btcol=False> เว็บไซต์ศีลห้า คีอเน็ต, [27 กุมภาพันธ์ 2555]

ประโยชน์ และเป็นอานิสงส์ อนึ่ง ศิลเรียกว่าปิตี ศิลเป็นวรรณะสูงสุด เป็นอริยทรัพย์ ศิลเป็นภูมิของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เป็นการอาบน้ำโดยไม่ต้องมีน้ำ เป็นการอบด้วยเครื่องหอม เป็นเงาที่ติดตามตนเป็นเครื่องประดับศีรษะที่คนต้องสวม เป็นวรรณะที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นการฝึกอันยอดเยี่ยม เป็นวิถีแห่งพรหมจรรย์ ถ้าบุคคลรักยาศิล เพราะเหตุที่มีศึลนั้นเขาจะเป็นผู้องอาจ นำเกียรติมาสู่มิตรสหาย และเป็นที่รักของคนดีทั้งหลาย ศิลเป็นอาภรณ์อันประเสริฐ เป็นการคุ้มครองความประพฤติทั้งปวง เป็นที่ตั้งแห่งบุญ เป็นเนื่อานุบุญของท่านบริจาค เป็นพื้นที่เพราะปลูกความเป็นสหายของพระอริยะ (ผู้มีศึล) จะเป็นผู้คงที่ในความดีทั้งปวง เขาจะเป็นผู้ทำซึ่งอริฐานอันบริสุทธีให้สำเร็จ เขาจะตายอย่างมีสติ เมื่อได้รับวิภังขณะวิมุตติ เขาจะประสบความสุข อานิสงส์ศึลมีมากมายอย่างนี้”^{๒๔}

“นอกจากนี้” ยังมีพุทธพจน์ที่พระพุทธองค์ตรัสถึงอานิสงส์ของศึลไว้อีกมากมาย เพื่อชี้ให้เห็นประโยชน์และอานิสงส์ของบุคคลผู้มีศึล ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสถึง “อานิสงส์แห่งศึลสมบัติ” ๕ ประการไว้ว่า

“คหบดีทั้งหลาย ศึลสมบัติของบุคคลผู้มีศึล มีอานิสงส์ ๕ ประการนี้ อานิสงส์ ๕ ประการ คือ (๑) บุคคลผู้มีศึล มีศึลสมบัติ มีศึลสมบัติในโลกนี้ ย่อมได้โภคทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งความไม่ประมาทเป็นเหตุ นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๑ แห่งศึลสมบัติของบุคคลผู้มีศึล (๒) กิตติศัพท์อันงามของบุคคลผู้มีศึล มีศึลสมบัติ ย่อมขจรไป นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๒ แห่งศึลสมบัติของบุคคลผู้มีศึล (๓) บุคคลผู้มีศึล มีศึลสมบัติ จะเข้าไปยังบริษัทใดๆ จะเป็นชาติติยะบริษัทก็ตาม พราหมณ์บริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณะบริษัทก็ตาม ย่อมแคล้วคล้า ไม่เก้อเจินเข้าไป นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๓ แห่งศึลสมบัติของบุคคลผู้มีศึล (๔) บุคคลผู้มีศึล มีศึลสมบัติย่อมไม่หลงลืมสติตาย นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๔ แห่งศึลสมบัติของบุคคลผู้มีศึล (๕) บุคคลผู้มีศึล มีศึลสมบัติ หลังจากตายแล้ว ย่อมเข้าไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๕ แห่งศึลสมบัติของบุคคลผู้มีศึล คหบดีทั้งหลาย ศึลสมบัติของบุคคลผู้มีศึล มีอานิสงส์ ๕ ประการนี้แล”^{๒๕}

“อีกอย่างหนึ่งอานิสงส์ของศึล “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ อย่าง ย่อมขึ้นสวรรค์ เหมือนถูกนำตัวไปวางไว้ ธรรม ๕ อย่าง คือ (๑) ผู้เว้นจากการฆ่าสัตว์ (๒) ผู้เว้นจากการลักทรัพย์ (๓) ผู้เว้นจากการประพฤติดิโนกาม (๔) ผู้เว้นจากการพูดเท็จ

^{๒๔} พระอุปติสสเถระ, วิมุตติมรรค, หน้า ๘.

^{๒๕} พุ. อุ. (ไทย) ๒๕/๖๖/๓๓๒ - ๓๓๓

(๕) ผู้เว้นจากการตั้งอยู่ในความประมาท ด้วยการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ อย่างเหล่านี้แล ย่อมขึ้นสวรรค์ เหมือนถูกนำตัวไปวางไว้”^{๓๐}

สรุปอานิสงส์ของการรักษาศีล “ศีล” เป็นหลักแห่งความประพฤติเป็นพื้นฐานในการครองชีวิตให้สมบูรณ์ มีคุณค่าและคุณธรรมในการครองของชีวิตดำเนินชีวิตปราศจากโทษ ผู้ใดปฏิบัติตามย่อมได้รับความดีงามความสุขเป็นอานิสงส์ ไม่เป็นบ่อเกิดแห่งภัยเวร เพราะภัยเวรย่อมมีความสัมพันธ์กับเรื่องกรรมโดยตรง จะต้องรับผิดชอบตามกฎแห่งกรรม คือ ผลของกรรม ดังนั้น การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักทรัพย์ การไม่ประพฤติผิดในกามทั้งหลาย การไม่พูดเท็จ และการไม่ดื่มสุราเมรัย ย่อมไม่ก่อภัยเวรเบียดเบียนตนเองบั่นทอนความก้าวหน้าในชีวิตประจำวันในปัจจุบัน และอนาคต ย่อมได้รับผลเป็นสุขทั้งโลกนี้ และโลกหน้ามีพระนิพพานในเบื้องหน้าเป็นที่สุด

๒.๕ โทษของการไม่รักษาศีล ๕

การพัฒนาตนตามหลักพระพุทธศาสนา จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความประพฤติที่ดีงาม ประเทศใดมีกำลังทหารอันเข้มแข็ง มีการพัฒนา มีการแพทย์ การคมนาคม และในด้านเครื่องจักรกลต่างๆ อันทันสมัย^{๓๑} ถึงแม้ประเทศนั้นๆ จะสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรวัตถุดิบ สะดวกสบาย ถ้าขาดเสียซึ่งศีล ก็หาความเจริญได้ไม่ เพราะสังคมนั้นๆ ไม่สามารถจะพัฒนาสู่ความเป็นอารยชนหาซึ่งความเป็นชนบทรรมนิยมประเพณีที่ดีงามได้ไม่ ย่อมเกิด ความทุกข์ ความเดือดร้อนอันเกิดเหตุแห่งความทุกข์อยู่ร่ำไป เพราะขาดศีลธรรม เป็นเหตุแห่งความวิบัติ ความเสื่อมทรามให้เกิดขึ้นในสังคม เพราะการละเมิดล่วงเกินแห่งกายวาจาใจ ความประพฤติชั่ว ที่ปรากฏที่สืบเนื่องมาจากจิตใจเป็นเครื่องกำหนด การสำรวจระวังเจตนาคว้นบาปอกุศล ทั้งปวงเชื่อว่าเป็นผู้มีศีล ย่อมได้รับอานิสงส์ ดังที่กล่าวมา โดยประการต่างๆ ดังกล่าวว่า “ศีล นั้นเทียวเป็นความดี เป็นความงาม ศีล จึงเป็นรั้วกันคະนองทางกายและวาจา มีใจเป็นผู้รับผิดชอบ ในงานและผลของงานที่กายวาจาทำขึ้น คนที่ไม่มีศีลเป็นเครื่องกั้นความคະนองอันเป็นผู้ที่สังคมผู้ดีรังเกียจ ไม่เป็นที่ไว้วางใจของสังคม แม้จะเป็นสังคมในวงการหรือ

^{๓๐} อัง. นก. (ไทย) ๒๒/๒๕๖/๔๐๔

^{๓๑} พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), การพัฒนาจิต ภาคหนึ่ง, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สภาการศึกษามหาภุมราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพุทธศาสนา, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕.

สังคมใดๆ แม้แต่คนเดียวหรือสองคนแน่ที่เดียวสังคมหรือวงงานนั้นจะต้องเป็นปีกแผ่นหนาแน่นไม่ได้นาน จะต้องถูกทำลายลงไป^{๓๒}

ในทางปฏิบัติตรงกันข้ามกับความดี ก็คือความชั่วเป็นบาปอกุศลชักนำไปในทางที่ตกต่ำ เสื่อมถอย เป็นลักษณะของผู้มีความประพฤติดีเสียหยา ยินดีในธรรมอันลามก ไม่มีความละอาย มีการทำงานอันปกปิด^{๓๓} โทษของการไม่รักษาศีล ๕ เป็นบ่อเกิดแห่งเวร” คำว่า “เวร” หมายถึง การประกอบอกุศลทั้งหลาย ที่เป็นไปในทางกายวาจาและใจ การละเมิดศีล ๕ จึงเป็นบ่อเกิดแห่งภัยเวรโดยประการต่างๆ ผู้ก่อเวรบ่อยก็เป็นเหตุให้ไม่สำรวมระวัง ประมาทในชีวิต ทำผิดศีลอยู่เนืองนิตย์ และตรงกันข้าม เจตนาถ่วงหน่วงที่จะกำจัดได้เรียกว่า “เวรมณี” โทษของการละเมิดศีล ๕ นั้นมีมากมายในสังคมย่อมก่อภัยเบียดเบียนตนเอง บั่นทอนความก้าวหน้าในชีวิตประจำวันในปัจจุบัน และอนาคตตลอดติดตามถึงภพหน้า^{๓๔} สมดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ใน เวรสูตรอังคุตตรนิกายปัญจกนิบาตว่า

...“ดูก่อนคฤหบดี อุบาสกผู้มาสัตว์... ผู้ลัทธิ... ประพฤติผิดในกาม... พุคเทจ... คิมน้ำเมา คือสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ย่อมประสบภัยเวรทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ ย่อมเสวยทุกข์โทมนัสใด แม้ทางจิตเพราะเหตุมาสัตว์... ผู้ลัทธิ... ประพฤติผิดในกาม... พุคเทจ... คิมน้ำเมา คือสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท อุบาสกผู้งดเว้นจากปาณาติบาต... ผู้ลัทธิ... ประพฤติผิดในกาม... พุคเทจ... คิมน้ำเมา คือสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ย่อมไม่ประสบภัยเวรนั้น ทั้งในปัจจุบันและสัมปรายภพ ย่อมไม่เสวยทุกข์โทมนัสนั้นแม้ทางจิตภัยเวรของอุบาสกผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ย่อมสงบระงับด้วยประการฉะนี้”^{๓๕}

อนึ่งในพระไตรปิฎก อังคุตตรนิกาย ซึ่งผู้วิจัยจะนำมาชี้ให้เห็นโทษของการไม่รักษาศีลโดยสังเขป ซึ่งพระพุทธองค์ได้ทรงตรัสถึงโทษของการไม่รักษาศีลไว้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมดำรงอยู่นรกเหมือนถูกนำตัวไปฝังไว้ ธรรม ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ (๑) เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ (๒) เป็นผู้มักลักทรัพย์ (๓)

^{๓๒} สมศักดิ์ ศัลยกำธร, *ส่องสว่างทางชีวิต*, (ห้างหุ้นส่วน จำกัด ป.สัมพันธพานิช, ๒๕๓๑), หน้า ๘๖.

^{๓๓} พระอุบล กตปุญโญ, “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศีลที่มีต่อสังคมไทย” , *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตราชวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙)

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗.

^{๓๕} อ.จ. จก. (ไทย) ๒๒/๑๓๔/๒๐๘

เป็นผู้มักประพฤติดีกในกาม (๔) เป็นผู้มักพูดปด (๕) เป็นผู้เสพของมีนเมาเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท “ภิกษุทั้งหลาย” อุบาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมดำรงอยู่ในนรก เหมือนถูกนำไปฝังไว้”^{๓๖}

ในขุททกนิกาย ปาฎิสิกคามิกสูตร พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า “คฤหบดีทั้งหลาย บุคคลผู้ทุศีลเพราะศีลวิบัติ มีโทษ ๕ ประการนี้ โทษ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ (๑) บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัตินี้ ย่อมถึงความเสื่อม โภคทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความประมาทเป็นเหตุ นี่เป็นโทษประการที่ ๑ ของบุคคลผู้ทุศีลเพราะศีลวิบัติ (๒) กิตติศัพท์อันชั่วของบุคคลผู้ทุศีลย่อมกระฉ่อนไป นี่เป็นโทษประการที่ ๒ ของบุคคลผู้ทุศีลเพราะศีลวิบัติ (๓) บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติจะเข้าไปยังบริษัทใดๆ จะเป็นชาติตยบริษัทก็ตาม พราหมณ์บริษัทก็ตาม สมณะบริษัทก็ตาม ย่อมไม่แคล้วกล้า ก่อเงินเข้าไป นี่เป็นโทษประการที่ ๓ ของบุคคลผู้ทุศีลเพราะศีลวิบัติ (๔) บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมหลงลืมสติตาย นี่เป็นโทษประการที่ ๔ ของบุคคลผู้ทุศีลเพราะศีลวิบัติ (๕) บุคคลผู้ทุศีล หลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในอบาย ทุกติวินิบาต นรก นี่เป็นโทษประการที่ ๕ ของบุคคลผู้ทุศีลเพราะศีลวิบัติ คฤหบดีทั้งหลาย บุคคลผู้ทุศีลเพราะศีลวิบัติมีโทษ ๕ ประการนี้แล”^{๓๗}

สรุปโทษของการไม่รักษาศีล การอยู่ร่วมกันในสังคมย่อมจะได้รับความสุขหรือไม่ขึ้นอยู่กับบุคคลในสังคม กล่าวคือ ถ้าสังคมขาดศีล วินัย กฎเกณฑ์ หรือระเบียบ บทบัญญัติในศีล ขาดความซื่อสัตย์ สุจริต การอยู่ร่วมกันในสังคมย่อมปราศจากความสงบสุข ย่อมล่วงละเมิดในชีวิต และทรัพย์สินของผู้อื่น เป็นเหตุให้ประมาทในการดำเนินชีวิตเป็นบ่อเกิดแห่งภัยเวร โดยประการต่างๆ เพราะภัยเวรย่อมมีความสัมพันธ์กับเรื่องกรรมโดยตรง จะต้องรับผิดชอบตามกฎแห่งกรรม คือผลของกรรม ย่อมประสบทุกข์ทั้งในชาติปัจจุบัน และสัมปรายภพ บั่นทอนความก้าวหน้าความเจริญในการดำรงชีวิตในปัจจุบัน และอนาคตในที่สุด

^{๓๖} อจ.ภก. (ไทย) ๒๒/๒๘/๔๐๓.

^{๓๗} พ.อุ. (ไทย) ๒๕/๓๖/๓๓๒.

๒.๖ สรุปเรื่องศีล

“ศีล” (Morality) หมายถึง เป็นความประพฤติชอบทางกาย และวาจาหรือ เรียกว่า ความเป็นปกติ คือ ความมีระเบียบวินัยทางกาย และวาจา โดยอาศัยเจตนาถาวร เว้น จึงละบาป คือ อกุศลได้ คือ กายทุจริต วาจาทุจริต “ศีล” จึงเป็นธรรมเบื้องต้นที่จะให้เกิดกุศลธรรมทั้งปวง เป็นประธานให้กุศลธรรมอื่นๆ เกิดขึ้นตามมา กล่าวคือ ความมีเมตตา กรุณา หิริ โอตตัปปะ และความซื่อสัตย์สุจริต เป็นต้น เพราะศีลจัดว่าเป็นฐานให้ถึงซึ่งโลกุตรธรรม คือ นิพพาน สมบัติ ก็ต้องอาศัยศีลเป็นพื้นฐาน ดังนั้นศีลจึงเป็นเบื้องต้นแห่งการปฏิบัติให้สุจริตทางกาย วาจา และใจเป็นที่สุด